

FAKİR ÜLKELERİN DÜNYA TİCARET SİSTEMİNE ENTEGRE EDİLMESİ Integrating Poor Countries into the World Trading System

Uluslararası Para Fonu (IMF) Ekonomik Sorunlar Serisi – 37

Seri Editörü: Asimina Caminis

Uluslararası Para Fonu Dış İlişkiler Bölümü

<http://www.software995.com/>

Çeviren: Arş.Gör.Dr. Bahar BURTAN DOĞAN

Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Maliye ve Ekonomi Ana Bilim Dalı

ÖZET

Dünya üzerindeki tüm kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılması amacına hizmet eden uluslararası ticaretin, dünya ekonomisinin uzun vadeli ve topyekûn bir büyüme trendine girmesinde gittikçe artan bir katkısı bulunmakta olup, ticaret; 20'nci yüzyılın ikinci yarısının başlarından itibaren yeniden şekillendirilmeye başlayan “Yeni Dünya Düzeni”nde, etkinliği gün geçtikçe artan bir aktör konumuna yükselmiştir. Söz konusu süreç; ticarî faaliyetlerin de bir parçası olduğu ekonomi politikalarına hâkim olması öngörülen bakış açıları bağlamında serbestleştirme – korumacılık ekstremeleri arasında bir hâkimiyet mücadelesine sahne olmuştur ve ticaret serbestleştirilmesi taraftarı uygulamaların egemen konuma yükselmesiyle sonuçlanmıştır.

Global düzeyde sürdürülen ticaret serbestleştirilmesi gayretleri; büyüme ve fakirliğin azaltılması temaları ile serbestleştirme – korumacılık paradoksu sarmalında sanayi ve hizmet sektörü ağırlıklı gelişmiş ülkelerle tarım sektörü ağırlıklı gelişmekte olan ülkeler kategorileri arasındaki ilişkiler ağı perspektifinde son derece geniş yansımalar ortaya çıkarmıştır. Bu araştırma, bahis konusu edilen yansımaların son dönemde yapılan ampirik çalışmalar neticesinde elde edilen bulgular desteğinde ele alınarak değerlendirildiği bir eser olma niteliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ticaret Politikası, İktisadî Büyüme, Fakirliğin Azaltılması, Uluslararası Finans Kuruluşları, Korumacılık, Ticaret Serbestleştirilmesi.

ABSTRACT

International trade, which serves to the goal of using the whole resources of the world more efficiently, has got a gradually advancing contribution to the entrance of world economy's to a total and long-term economic growth trend and trade ascended to the position of an actor whose efficiency on the “New World Order”, that started to be reshaped starting from the beginning of the second half of the 20'ietth Century, increases day by day. The aforementioned period became the scene of a domination struggle between liberalization–protectionism extremes within the context of points of views that are envisaged to dominate the economic policies, which trade is also a part of and resulted in the ascending of applications to the dominant position, which are in favour of trade – liberalization.

The efforts of trade liberalization carried on at global level revealed extremely wide reflections within the perspective of relations between the categories of developed countries with the predominance

of industry and service sectors and the developing countries with the predominance of agricultural sector in the spiral of the paradox of liberalization – protectionism and the themes of growth and poverty reduction. This study has got the character of being a work in which the above–mentioned reflections are dealt with and analyzed with the support of findings achieved as a result of recent empirical researches.

Keywords: International Trade Policy, Economic Growth, Poverty Reduction, International Financial Institutions, Protectionism, Trade Liberalization.

ÖNSÖZ

Ticaretin genişlemesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana küresel ekonominin büyümesinde dinamik bir rol oynamıştır. Ancak; çok taraflı ticaret antlaşmaları, 1986'da “Uruguay Görüşmeleri (Uruguay Round)” ticaret müzakereleri başlayıncaya kadar sanayileşmiş ülkelerle sınırlı olma eğiliminde olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler, küresel ticaretteki büyümeden önemli ölçüde faydalanmakla birlikte; pazarlık etme sürecinin nadiren aktif katılımcıları olmuşlardır.

Bu durum, tarihin en kapsamlı çok taraflı ticaret müzakeresi olan Uruguay Görüşmeleri'nin tamamlandığı ve yeni Dünya Dış Ticaret Örgütü (World Trade Organization – WTO)'nün Genel Tarifeler ve Ticaret Antlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade – GATT)'nin yerini aldığı 1994 yılı itibariyle değişmiştir. Gelişmekte olan ülkelere daha ileri seviyede olanlar, sanayileşmiş ülke pazarlarına daha fazla doğrudan giriş imkânı karşılığında pazarlarını ticarete açma yükümlülüklerini kabul ederken; daha fakir kalkınmakta olan ülkeler ise zaman içerisinde başlıca ticaret yapan ülkelere izlenen fark gözetmeyen kuralları kabul etmiştir. Mamafih; birkaç sorun çözümlenmemiş olarak kalmıştır.

Uruguay Görüşmeleri'nin tamamlanmamış işlerini adres gösteren WTO ticaret müzakereleri, 2001 yılında Katar'da başlatılmıştır. Doha Görüşmeleri (Doha Round) – gelişmekte olan ülkelerin çıkarlarına yüksek düzeyde önem vermesinden dolayı Doha Kalkınma Gündemi olarak da bilinir – imalat, tarım ve hizmetleri kapsamakta, gelişmekte olan ülkeler için ticaret kurallarının ve özel düzenlemelerin sıkılaştırılmasını istemekte ve Uruguay Görüşmeleri'nin bazı taahhütlerinin uygulanması ile ilgili problemleri adres göstermektedir. Fakat katılımcılar, özellikle de sanayileşmiş ülkelerin tarım üzerindeki korumasının bertaraf

edilmesi temel konularında uzlaşmaya varmada zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Tarım o kadar tartışmalı olmuştur ki, gelişmekte olan pek çok ülke için önemli olan imalat ve hizmetler gibi iki alanı da gölgede bırakmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler için, karşılıklı faydası bulunan pazarlıklar sonucunda birbirleriyle anlaşmaya varabilecekleri alanlar azalmaktadır. WTO'daki ilgi giderek sanayileşmiş ve gelişmekte olan büyük ülkeler arasındaki ticarete kaymaktadır, çünkü bunlardan sonuncusu; tarım, emek yoğun ürünler ve hizmetlerde sanayi pazarlarına daha fazla giriş karşılığında hizmetler, sermaye ve imalat için nispeten kapalı piyasalarını pazarlık aracı olarak kullanmaktadır.

Daha küçük ve az kalkınmış ülkeler için ise ödülleri farklıdır. Şimdilerde pek çoğu, tercihli antlaşmalar altında belirli sanayileşmiş ülkelerin pazarlarına fiilen engellenmemiş girişin tadını çıkarmaktadır. Öte yandan; adaptasyon maliyetleri, gıda güvenliği ve ihracat pazarlarının daha rekabetçi ülkelere kaptırılması kaygılarından dolayı çok taraflı ticaret serbestleştirmesinden çekinmektedirler. Bu ülkeler ayrıca; gittikçe karmaşıklaşan ticaret kurallarının uygulanmasının pahalı olabileceği ve bu nedenle de kalkınma politikaları izleme yeteneklerinin engellenebileceğinden endişe etmektedirler. Mamafih; gelişmekte olan ülkeler arasında daha fazla açık ticaret için büyük kullanılmayan potansiyel mevcuttur. Devam eden çok taraflı serbestleşmenin sonucu olarak tüm ülkeler, daha hızlı küresel büyümeden faydalanacaktır. Her ülkenin kendi ticari reformları gelişmeyi arttırabilir ve daha fazla entegrasyonun uzun dönem boyunca teklif ettiği fırsatlar, kısa dönem maliyetlerinden – ki hiçbir durumda abartılmamalıdır – bir hayli ağır basmaktadır. Uygulama ve intibak sorunları, uluslararası kuruluşların ve donör ülkelerin yardımlarıyla yönetilebilir hale getirilmelidir.

Son araştırma, ticaret meselelerine ve özellikle de ticaret – iktisadî büyüme – fakirliğin azaltılması arasındaki ilişki ve ticaret rejimlerini serbestleştiren düşük gelirli ülkelere olması muhtemel maliyetleri ve faydalarına hayli önem atfetmiştir. Bu ekonomik sayı mezkûr konularda IMF personelinin bulgularını özetlemektedir. Bu çalışmanın temellendirildiği sayfalara metinde atıfta bulunulmuştur ve bunlara IMF'nin web sitesinde ücretsiz olarak erişilebilmektedir.

Fakir Ülkelerin Dünya Ticaret Sistemine Entegre Edilmesi

Uruguay Görüşmeleri'nin sona erdiği 1994'ten bu yana, giderek artan sayıda ekonomik çalışma; gelişmekte olan ülkelerin, yardımlardaki artışlardan ziyade ihracat pazarlarına daha iyi giriş imkânlarından ve kendi ticaret politikalarını ıslah etmelerinden daha fazla yarar sağlayacağını vurgulamıştır. Çeşitli kaynaklardan elde edilen kanıtlar (ülkeler arası çapraz ve büyüme tablo regresyonları, endüstri – ve firma – düzeyinde araştırma ve örnek olay çalışmaları) göstermektedir ki ticaret büyümenin bir motorudur ve bu büyüme fakirliğin azaltılması için gereklidir.

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca gelişmekte olan dünyayı silip süpüren ticaret serbestleştirilmesi, önceden fakir olan birkaç fakir ülkeyle – özellikle de Asya'da – ilişkilendirilmiştir. İhracata dayalı politikaları bulunan bahse konu ülkeler, genellikle, entegrasyonun önünü tıkayan ve rekabeti engelleyen içe dönük politikaları olan ülkelere kıyasla daha hızlı büyümüştür ve bu ülkelerdeki kişi başına düşen gelirlerdeki artış, fakirliğin etki alanında meydana gelen çarpıcı bir düşüş tarafından eşlik edilmiştir.

Ticaret, Büyüme ve Fakirliğin Azaltılması¹

İktisatçılar uzun süre önce gözlemlemişlerdir ki; ortak kurumlar, para birimleri veya politikalarla birleştirilmiş ve birbirlerinin piyasalarına nispeten kolay giriş imkânlarından faydalanan ülkeler veya bölgeler, zaman içerisinde yakın gelir düzeylerinde birleşme eğilimi göstermektedir. Örneğin, 1960 – 1982 döneminde, Birleşik Devletler, Avrupa'nın farklı bölgeleri ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri arasında, daha fakir bölgelerin veya ülkelerin gelirleri daha zengin olanlara kıyasla birbirlerine yılda % 2 civarında bir oranda yaklaşmıştır. Gerçekten de; daha fakir ülke ve bölgeler, yakın ilişkileri bulunan kendilerinden zengin komşularından genellikle daha hızlı büyümüşlerdir.

¹ Bu bölüm, Andrew Berg ve Anne Krueger 2003, “ Trade, Growth and Poverty: A Selective Survey,” in Annual World Bank Conference on Development Economics 2003: The New Reform Agenda: ed. by Boris Pleskovic and Nicholas Stern (New York and Washington: Oxford University Press and World Bank)'ndan alınmıştır. Çalışmanın yazılı versiyonu IMF'nin web sitesinde bulunabilir, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp0330.pdf.

Ticaret açıklığının – yurttaşların ve yabancıların kota ve tarifeler gibi suni kısıtlamalar olmadan birbirleriyle ticaret yapabilmesi safhasıdır –; uzmanlaşmanın kolaylaştırılması, rekabet ve enformasyon transferinin teşviki suretiyle bir noktada birleşilmesi sürecinde rol oynamış olması, akla yatkındır.

Ancak ayrıca gözlemlenmiştir ki, yaygın olarak ticaret yapan ülkeler, iyi kurumlar ve makroekonomik politikalara sahip olma eğilimindedirler; ki bu da hangisinin önce geldiği hakkında bir tavuk – yumurta tartışmasını tetiklemektedir. Büyümenin teşvikinde ticaretle ilişkili iyi müesseseler ve politikalar, ticarettten daha mı önemli bir rol oynar? Ticaret büyümeyi teşvik mi eder yoksa tersi mi? Son olarak – fakat en az önemli değildir – ticaret tarafından canlandırılan büyüme fakirin yaşam standardını yükseltir mi veya fakiri daha fakir, zengini daha zengin yaparak gelir eşitsizliğini çoğaltır mı?

Ticaret büyümenin önemli bir belirleyicisidir.

Farklı faktörlerin büyüme oranları üzerindeki etkilerini ayırtırmaya ve nedenselliğin yönünü tayin etmeye çalışan birtakım ülkelerarası çapraz ve panel regresyonları, ticaret açıklığının daha hızlı ekonomik büyüme ile kuvvetle bağlantılı olduğu yönünde kanıta erişmiştir. Bu husus; açıklığın bir ülkenin ticaret politikalarına (tarife ve tarife dışı engeller) veya bir hâsılaya (ihracatlar artı ithalatların GSYİH'ya oranı) göre ölçülüp ölçülmediğine bakılarak doğru sayılır. İlişki, satın alma gücü paritesine göre GSYİH'nın salt GSYİH ile yer değiştirildiğinde daha güçlüdür; böylelikle ticaret edilmemiş malların fiyatları arasındaki ülkeler arası çapraz farklılıkların etkileri elimine edilir.

Mamafih açıklığın bu iki ölçütü de tam anlamıyla tatminkâr değildir. Ticareti sınırlayan münferit politikaların analizinde ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Düşük ortalamalı tarifeler, ana ürünleri hedefleyen sınırlamaları maskeleyebilmektedir. Tarife dışı engellerin ölçülmesi özellikle zordur. Bunlar; ihracatçılara ithalatçılardan daha fazla daha değerlenmiş bir kambiyo kuru sunan ayırıcı kambiyo kuru politikaları, gümrüklemedeki gecikmelerden kaynaklanan belirsizlik ve kontenjan koruması (anti – damping veya koruyucu tedbirler gibi temel ithalat girişleri halinde bir ülkenin belirli ithalatları yasaklayacağına dair tehdit) örneklerinde görüldüğü

gibi çok farklı şekiller alabilmektedir. Bitki sağlığı, sağlık ve teknik standartlar da korumacı amaçlara hizmet edebilmektedir. Bu tür tedbirlerin etkisinin ölçülmesi ise son derece zordur.

Maalesef, açıklığın ikinci ölçüsü – GSYİH'nın bir payı olarak ihracatlar artı ithalatlar – aynı derecede eksiktir. Bu sadece ticarete olan açıklığı değil, bir ülkenin ekonomik kalkınmasının, ticaret ortaklarından olan mesafesi gibi coğrafi faktörlerin ve kaynak donanımlarının seviyesini de yansıtmaktadır.

Bununla birlikte; vaka çalışmaları ticaret serbestleştirmesinin büyüme oranlarını arttırdığı savını desteklemektedir. Ticaretin önünün açılması her ne kadar daha hızlı büyümeyi garanti etmese de, ekonomik açıdan son yirmi yılda atılım yapan ülkelerin tamamının reform paketleri ticaret açılımlarını içermiştir. 1978 yılında yapılan ve yeni ufuklar açan iki çalışma, liberalleşmekte olan ülkelerin, ithal ikamesinden dışa yönelik ticaret politikaları (ki bu ihracat karşıtı eğilimi olmayan politikalar) yönünde değişirken geçtikleri aşamaları analiz etmişlerdir². Çalışmalar, çeşitli korumacı tedbirlerce neden olunan tahrifatların çoğunlukla ekonomide nasıl planlanmamış ve arzu edilmeyen yollarda ilerlediğini, ihracatların ve büyümenin esaslı ticaret serbestleştirmesi ve uygun makroekonomik politikalar sonucu nasıl iyiye gittiğini göstermiştir. 1946 ve 1986 arasında 19 ülkedeki 36 ticaret serbestleştirmesi serüveninin tasarımı, uygulaması ve sonuçlarını analiz eden kapsamlı bir Dünya Bankası çalışması ortaya çıkarmıştır ki; güçlü ve sürdürülebilir serbestleştirme serüvenleri ihracatların ve reel GSYİH'nın hızlı büyümesiyle sonuçlanmıştır³.

1999'da⁴ yapılan bir çalışma ortaya çıkarmıştır ki; görece kapalı ekonomiler arasında 1960'ta en fakir olan, 1960 ve 1965 arasında da en yavaş büyümüştür, fakat bu düşük başlangıç geliri, açık ekonomilerde sonradan ortaya çıkan daha düşük büyüme ile ilişkilendirilmemiştir.

² Jagdish N.Bhagwati, 1978, *Anatomy and Consequences of Exchange Control Regimes*, Vol. 11, *Foreign Trade Regimes and Economic Development* (Cambridge, Massachusetts: Ballinger); and Anne O.Krueger, 1978, *Liberalization Attempts and Consequences*, Vol. 10, *Trade Regimes and Economic Development* (Cambridge, Massachusetts: Ballinger).

³ Armeane M.Choksi, Demetris Papageorgiou and Michael Michaely, 1991, *Liberalizing Trade*, Vol. 7, *Lessons of Experience in the Developing World* (Cambridge, Massachusetts, and Oxford: Blackwell).

⁴ Alberto F. Ades and Edward L. Glaeser, 1999, "Evidence on Growth, Increasing Returns, and the Extent of the Market," *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 114 (August), pp. 1025 – 45.

Kapalı ekonomilerdeki düşük başlangıç geliri, ölçek ekonomilerden elde edilecek potansiyel faydaları düşürmektedir; fakat ticaret açıklığı, daha büyük pazarlara girişi mümkün kılmak suretiyle bu problemin üstesinden gelmektedir.

Daha yakın zamanlarda gerçekleştirilmiş mikroekonomik çalışmalar, açıklığın daha yüksek verimliliğe yol açtığı, genellikle know – how transferi ile eşlik edilen makine ve ekipman ithalatını içeren muhtelif kanalları belgeleri ile kanıtlamıştır. Diğer çalışmalar göstermiştir ki ithalat rekabeti kâr miktarlarını düşürmekte ve ciro ile icatları yükseltmektedir.

Ticaret diğer reformların tamamlayıcısıdır. Açıklığın büyüme üzerindeki etkisi hakkındaki kanıtların çoğunluğu, açıklığın etkisinin iyi bir kurumsal çevrenin veya genellikle aynı zamanda uygulanan diğer reformların etkilerinden izole edilmediği eleştirisi karşısında korunmasızdır. Örneğin; vaka çalışmalarında ve önce – sonra karşılaştırmalarında, ticaret serbestleştirmesinin etkilerini makroekonomik istikrar, iç fiyat serbestleştirilmesi, yabancı kambiyo sistemi ve döviz kurundaki değişiklikler, sermaye hesabının serbestleştirilmesi, sosyal güvenlik şebekelerinin reformu ve diğer pek çok diğer tedbirin etkilerinden ayırt etmek zordur.

Ticaret reformunun rolünün, politikanın diğer yönlerinden farklılığı olarak yorumlanmasında; ön koşullar, arzu edilen tamamlayıcılar ve reformun yararlı etkileri arasında ayırım yapılması önemlidir. Az sayıda ön koşul mevcuttur – ticaret açıklığının yokluğunda reformlar değersiz bir fikirdir – ve ticaret açıklığının diğer reformları neden teşvik edebileceği konusunda bir dizi değişik sebep bulunmaktadır. Açıklık, verimlilik ve büyüme ile ilgili politikaların etkisinin geri beslemesi için kuvvetli kanallar sağlamaktadır. Örneğin; yabancı firmalarla rekabet, verimsiz sanayi politikalarını ifşa edebilmektedir. Açıklık, tamamlayıcı reformların marjinal ürününü arttırmaktadır, çünkü daha iyi altyapı, telefonlar, yollar ve limanlar ihracat sektörünün daha iyi performans göstermesini olanaklı kılmakta ve iç piyasa için emtia üreten şirketlerin verimliliğini de yükseltmektedir. İlave olarak, ticaret serbestleştirilmesi daha ileri reformlar için seçmenler yaratarak politik reform dinamiğini de değiştirebilmektedir.

Büyüme fakirliği azaltır. 1978'den 1998'e kadar, dünyada aşırı derecede fakir halkın – 1985 yılı değeriyle günlük iki Dolar'dan az bir meblağla yaşayanlar – oranı keskin bir şekilde

yüzde 38'den yüzde 19'a düşmüştür. Nüfusun artması nedeniyle, fakirlerin mutlak sayısındaki azalış – 1,4 milyardan 1 milyara – daha küçüktür; fakat dramatikten az değildir. Bu gerilemenin gelir dağılımındaki değişikliklerden ziyade neredeyse tamamen büyümeye atfolunabileceğine inanılmaktadır.

Çin'in ve Hindistan'ın geçmişleri bu bulguyu desteklemektedir. 1980 ve 1992 arasında, Çin'deki kişi başına gelir bir yılda yüzde 3.6 oranında artmış olmasına rağmen gelir eşitsizlikleri önemli ölçüde artmıştır (Çin'in GINI katsayısı 0.32'den 0.38'e yükselmiştir). Ancak, günlük iki dolardan daha az gelire yaşayan halkın sayısı 250 milyon kadar azalmıştır; çünkü hızlı gelir büyümesi, artışın etkisini eşitsizlikle zor bir duruma sokmuştur. Gelir eşitsizliği güçlü büyümenin etkilerini yok etmesi için gerçekleştirdiğinin iki katından daha hızlı artmış olmalıdır. Benzer şekilde, Hindistan'daki fakirlik vakaları da 1987/88'de toplumun yüzde 35'inden 1999/2000'de yüzde 23'üne kadar dramatik bir şekilde düşmüştür ve büyümenin bütünüyle gelire orantılılık teşkil etmiş olması durumunda 1990'larda yüzde 21'e kadar düşebilmesi de ihtimal dahilindedir; ama Çin'de olduğu gibi, mutlak fakirlikteki gerilemeye gelir eşitsizliğindeki bir artış tarafından eşlik edilmiştir.

Ticaret tarafından aktive edilen büyümenin, fakirleri diğer sosyal gruplardan daha fazla veya daha az yararlandırıp yararlandırmadığı sorusu bağlamında; bireysel serbestleştirme serüvenleri ile ilgili sayısız çalışmalardan hiçbir açık model ortaya çıkmamaktadır. Bu şartırtıcı değildir; serbestleştirme bir ekonomideki nispi fiyatlar ve teşvikleri başından sonuna kadar değiştirebilmektedir. Yine de birkaç genelleştirme yapılabilir. Ticaret serbestleştirilmesi tekel rantlarını, bürokratik ve politik güçle bağlantıların değerini azaltmaya yönelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde, az yetenekli işçilerin nispi maaşlarını yükseltebilmektedir. Fakir tüketiciler, genellikle ticaret serbestleştirmesini takip eden daha düşük fiyatlardan faydalanmaktadırlar. Tarımsal ticaretin serbestleştirilmesi tipik olarak fakirler üzerinde en kuvvetli etkiye sahiptir – hem pozitif ve negatif – çünkü gelişmekte olan ülkelerdeki fakir halkın çoğunluğu küçük ölçekli tarımsal aktivitelerle meşgul olmaktadır. Fakat yine de, fakirliğin azaltılması bağlamında büyümenin toplam faydaları dağıtımsal etkiyi hakim kılmaktadır. Bunun aynısının, teknolojik yeniliklerce tetiklenen büyüme için de doğruluğunu koruduğu hususunun

anımsanması yararlıdır – başlangıçta faydalarının eşitsiz bir şekilde dağıtılabileceği düşüncesinden hareketle teknolojik ilerlemenin duraksatılması lehinde kayda değer iddia az sayıda olmuştur.

Gelişmekte Olan Ülkelerin Sorunları

Ticaret serbestleştirmesinin en fakir ve az kalkınmış ülkelere dahi yararlı olmasının kuvvetle muhtemel olduğuna dair kanıta rağmen; bu ülkelerin pek çoğunun, çok taraflı ticaret müzakerelerinin tam katılımcıları olmaya ikna edilebilmeden önce üzerinde durulması gereken endişeleri vardır. Çiftçilerin ve işçilerin yerlerinden edilmesi ile ilgili endişelerine ilave olarak anılan ülkeler, ticaret serbestleştirmesinin ödemeler dengesi, mali hesaplar ve ticaret hadleri üzerindeki sahip olacağı etki hakkında da kaygı duymaktadırlar. Bunlar arasındaki en önemlileri, tercihlerdeki aşınmanın onları daha düşük maliyetli üreticilerden yapılan ihracatlarla rekabete sevk etmesi halinde ihracat kazanımlarında yaşanması muhtemel bir düşüş; ithalatlar üzerindeki tarifelerin elimine edilmesi durumunda hükümet gelirlerinde kayba uğranması ve tarımsal sübvansiyonların kaldırılması halinde gıda ithalatları için daha yüksek dünya fiyatlarıyla karşılaşılmasıdır.

Tercihlerin aşınması⁵. Gelişmekte olan ülkelerin geniş bir yelpazesi, daha zengin ülkeler olan ihracatlarında halen çok düşük veya sıfır tarifeler şeklindeki ticaret öncelik haklarının tadını çıkarmaktadırlar. Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi (The Generalized System of Preferences), geniş bir dizi ürün için 144 ülke ve bölgelerden OECD pazarlarına tercihli giriş sağlamaktadır. İlave olarak; Afrikalı, Karayipli ve Pasifik grubunun üyeleri olan ülkeler, Avrupa Birliği (European Union – EU) pazarlarına daha büyük tercihli giriş elde etmekte ve en az gelişmiş ülkelerden ihracatlar (şeker, muz ve pirinç hariç) Silahlar Dışındaki Her şey İnisiyatifi (Everything But Arms Initiative) altında Avrupa Birliği pazarlarına ve benzer taslaklar altında kimi diğer OECD pazarlarına gümrük ve kotadan bağımsız fiili giriş imkânı bulmaktadırlar. Afrikalı ülkelerin ise Afrika Büyüme ve Fırsat Antlaşması (Africa Growth and Opportunity Act)

⁵ Bu bölüm Katerina Aleksi ve Hans Peter Lankes,2004, “The Effect of Preference Erosion on Middle – Income Developing Countries,” IMF Working Paper 04/169, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04169.pdf.’ten alınmıştır.

altında ABD pazarlarına tercihli giriş hakları mevcuttur. Her ne kadar pazar hacminin genişletilmesi ve daha yüksek dünya fiyatları ile kısmen dengelenebilir olsa da, OECD ülkeleri WTO'nun en çok kayırlan ülkeler koşullarını taşıyan tüm ticaret ortaklarından ithalatları üzerindeki tarifeleri düşürdüğünden, bu ticaret tercihleri yıpranacaktır.

Ana piyasalarda daha fazla rekabet ile karşılaştıklarında ihracatları zarar görebilen gelişmekte olan ülkelerin bazıları, avantajlarını kaybetmek korkusuyla, WTO'nun tarifelerin ve kotaların düşürülmesi çabalarına genel olarak direnmektedirler – bu da gelişmekte olan ülkelerin farklı gruplarının menfaatlerini karşı karşıya getirip yarıştıran bir uyuşmazlıktır.

Tercih erozyonunun OECD dışındaki etkisinin daha küçük ve daha kademeli olması beklenmektedir. Bölgeler çok taraflı ticaret serbestleştirilmesi bağlamında ortak dış tarifelerini düşürdüklerinden dolayı üyeler arasında daha düşük (veya sıfır) ticaret engelleri sağlayan bölgesel ticaret antlaşmalarının avantajı yıpranabilse de, bölge içi ticaret gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarının çoğunluğunun sadece küçük bir payını açıklayabilmektedir (Güneydoğu Asya'da bulunan ülkeler istisnası ile). Ayrıca gelişmekte olan ülkeler WTO'da “özel ve farklı muamele” elde ederler ve herhangi birçok taraflı antlaşma altında ticaret engellerinin daha aşamalı bir şekilde azaltılmasını müzakere etmeleri kuvvetle muhtemeldir.

Alexandraki ve Lankes tarafından ihracat arzının esnekliklerine bağlı olarak ele alınan 76 orta gelirli ülkenin toplam ihracatlarının, tamamıyla muhafazakâr varsayımlar altında dahi, gerçekçi bir liberal senaryoda yüzde 0,5 ve yüzde 1,2 arasında saptanan potansiyel bir şokun büyüklüğü tümünden küçüktür. Ayrıca Doha Görüşmeleri veya diğer ticaret reformları bağlamında saptanan serbestleştirme programları ile uyumlu olarak etkinin zamana yayılması da kuvvetle muhtemeldir. Bu durum da ülkelere adaptasyon için planlamayı daha kolay hale getirmelidir.

Yine de şoklar, çeşitlendirilmemiş ihracat sektörleri, AB ve ABD pazarlarına ağır bağımlılığı ve kırılğan makroekonomik yapıları bulunan bazı küçük ada ülkeleri gibi ufak bir grup ülke için önemli olabilmektedir. Mamafih; potansiyel ihracat kaybı, turizm gibi diğer cari

hesap gelirleri kaynaklarını içeren bir ülkenin daha geniş makroekonomik yapısı bağlamında düşünülmelidir.

Tercih erozyonuna en fazla maruz kalan orta gelirli kalkınmakta olan ülkeler; şeker, muz ve – daha az bir kapsamda – tekstil ve giyim ihracatçılarıdır. Şeker ve muz, ihracatlarının değerinin yüzde 5’inden daha büyük bir toplam aralığı bulunan ülkelerin cari tercih marjlarının (bir ürün için en fazla destek verilen ulusal tarife ve imtiyazlı tarife arasındaki fark) dörtte üçünü izah etmektedir.

Apaçık anlamı şudur ki; politika tartışması – ve adaptasyon maliyetleri ile karşılaşan ülkeler için herhangi bir destek – bu üç ürünü ve bunlara bağımlı olan ülkeleri hedeflemelidir. Bir başka anlam ise; OECD ülkelerinin çoğunlukla çok taraflı müzakereleri dışında belirlenen şeker ve muz rejimleri ile ilgili politika reformları, tercih aşınması için Doha Görüşmeleri’nden daha fazla önem taşımaktadır.

Gıda ithalatları için daha yüksek fiyatlar⁶. Tarımsal ürünlerin dünya piyasaları, tarifeler ve sübvansiyonlar tarafından yüksek derecede tahrif edilmiş olup, buna tarımsal üreticilerini korumak için pek çok sanayileşmiş ülke tarafından kullanılmakta olan ihracat sübvansiyonları da dâhildir. Bu politikalar umumiyetle OECD ülkelerinin kendilerine maliyetlidir – neredeyse tüm ampirik çalışmalar ortaya koymaktadır ki tarımsal desteğin maliyetinin çoğunluğu bu tür politikaları kabul eden ülkenin payına düşmektedir. Fakat üretim maliyetinin suni olarak düşürülmesi suretiyle tarımsal desteğin düşük gelirli ülkelerde üretilen gıdaların ithalatlarla rekabetçi olmamasına da yol açılabilir. Hem IMF hem de Dünya Bankası, OECD ülkelerine tarımsal sektörlerine sağladıkları ticaretin yapısını bozan mahiyetteki desteği elimine etmeleri yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Dünya liderleri 2002’deki Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi’nde, zengin ülkelerdeki tarımsal destekte – özellikle de gelişmekte olan ülkeler tarafından ihraç edilen ürünlerde – bir azalma (ve sonunda kaldırılması) doğrultusunda çağrı yapmışlardır. Gerçekten de, OECD ülkelerindeki tarımsal destek politikalarının, gelişmekte

⁶ Bu bölüm Stephen Tokarick, 2003, “Measuring the Impact of Distortions in Agricultural Trade in Partial and General Equilibrium,” IMF Working Paper 03/ 110, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03110.pdf. ‘ten alınmıştır.

olan ülkelerin menfaatlerine zarar verici olduğu hususunda geniş tabanlı bir uzlaşma ortaya çıkmıştır.

Hiç şüphe yok ki tarımsal sübvansiyonların kaldırılması, dünyada ve bir grup olarak gelişmekte olan ülkelerde reel geliri yükseltebilmektedir. Ancak; sübvansiyonların, belirli tarımsal ürünler için dünya fiyatlarını düşürmek suretiyle gelişmekte olan fakir ülkelere hakikaten faydasının dokunduğu bazen gözden kaçırılabilir. Sonuç olarak; gelişmekte olan ülkelerdeki tüketiciler – ve bu ürünlerin net ithalatçıları olmaları halinde bir bütün olarak bunların ülkeleri – sübvansiyonlardan hakikaten yararlanmakta ve kaldırılmaları halinde zarar görebilmektedirler. Özellikle de tahıl ve süt ürünlerinin net ithalatçısı olan ülkelerin (Ortadoğu ve Afrika), serbestleştirme tarafından sertçe darbelenmeleri kuvvetle muhtemeldir; fakat Tokarick tarafından üzerinde çalışılan 79 ülkenin çoğunluğu için olan artış, etkilenen ithalatlarının yüzde 2'sinden küçük idi.

Bu durum her ne kadar tüketicilerin iyiliğine olsa da; düşük fiyatlı ithalatlarla rekabet edemeyen yerli üreticilerin zararına olmuştur. Tarımsal ürünler için düşük fiyatlar, kırsal alanlarda yoğunlaşan yoksulluk ile birlikte fakirlere orantısızca zarar vermiştir. Bunlar ayrıca; fiyatları sanayileşmiş ülkelerdeki üretim sübvansiyonları tarafından suni olarak düşürülen ürünler ihraç eden gelişmekte olan ülkelere de zararları dokunmuştur. Sübvansiyonların kaldırılması halinde, gelişmekte olan bu ülkeler net ihracat kazançlarında bir artış tecrübe edebilmektedirler.

Kayıp vergi gelirleri⁷. Ticaret vergi gelirleri, ülkelerin tarifeleri düşürmesi nedeniyle geçtiğimiz 20 yılda daha az önemli hale gelmiştir, fakat pek çok düşük ve orta gelirli ülkelerde hükümet finansmanının önemli bir kaynağı olmaya devam etmekte, genellikle toplam vergi gelirin beşte birine ve çoğunlukla da daha fazlasına denk gelmektedir. Bu ülkeler, ticaret serbestleştirilmesinin tarife gelirlerini kesmesi kapsamında hükümet finansmanının diğer kaynaklarını geliştirmek zorunda kalabilmektedirler.

⁷ Bu bölüm Thomas Baunsgaard and Michael Keen, 2005, "Tax Revenue and (or?) Trade Liberalization," IMF Working Paper 05/ 112, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2005/wp05112.pdf; ve IMF Fiscal Affairs Department, 2005, "Dealing with the Revenue Consequences of Trade Reform," www.imf.org/external/np/pp/eng/2005/021505.htm üzerinde temellendirilmiştir.

1975'ten 2000'e kadar 125 ülkedeki ticaret serbestleştirmesinin gelir etkileri hakkındaki IMF araştırması, konunun doğası ve öneminin bir bölümüne ışık tutmuştur. Ticaret serbestleştirmesine yönelik son yirmi yıldaki eğilim, düşük gelirli ülkeler için GSYİH'larının yüzde 2 ½' si veya toplam vergi gelirlerinin altıda biri civarında ticaret vergisi kaybına neden olmuşken; yüksek ve orta gelirli ülkelerdeki düşüş daha az dikkat çekici, fakat halen önemini koruyan bir minvalde gerçekleşmiştir. Her ne kadar yurt içi vergiler yüksek ve orta gelirli ülkelerde genellikle kayıp vergi gelirlerinin yerini alsada; sorgulanan dönemde düşük gelirli ülkelerde, GSYİH'nın bir payı olarak yurtiçi vergi gelirleri ortalamada artmamıştır.

Bu sonuçlar kesinlikle ülkelerin kendilerine vergi geliri maliyeti olan ticaret reformlarını hayata geçirmekle hata yaptıkları anlamına gelmemektedir; fakat ticaretin serbestleştirilmesi ve yurt içi vergi sistemlerinin güçlendirilmesi arasında çok az koordinasyon ortaya çıktığını ve gelir probleminin maruz kaldığından daha ciddi ilgiyi hak ettiğini kuvvetle öne sürmektedir.

Geçtiğimiz yirmi yıl boyunca tarife oranlarını düşüren ve bu nedenle tarife geliri kaybına uğrayan düşük gelirli ülkelerin neredeyse yarısı, bu kayıp gelirin yüzde 70'inden daha azını diğer kaynaklardan telafi etmiştir. Halen bazı düşük gelirli ülkeler – Malawi, Senegal ve Uganda'yı kapsamaktadır – kayıp ticaret vergi gelirlerini telafi etmede başarılı olmuşlardır. Bu vakaların tümünde, gelir telafisinin önemli bir bölümü yurtiçi tüketim vergilerinin ve genellikle de KDV (Value Added Tax – Katma Değer Vergisi)'nin takviye edilmesinden karşılanmıştır. Bu üç ülkedeki gelir vergisi hâsılatının performansı da, kayıplarını telafi etmeyi başaramayan düşük gelirli ülkelere daha kuvvetli olmuştur. Örneğin; Senegal'in 1999 – 2000'deki IMF destekli programı, ülkenin tarife yapısında çoklu KDV oranlarının tek bir oranda birleştirilmesi ile birlikte büyük bir basitleştirme içermiştir.

Bu başarı hikâyeleri göstermektedir ki; güçlükler teknik olmaktan ziyade politiktir, politika yapımcılarının yurtiçi vergi sistemlerini ıslah etmek için kuvvetli bir sorumluluk sahibi olmaya ihtiyaçları bulunmaktadır. Onların tecrübeleri, yararlı dersler takdim etmektedir. Serbestleştirmenin bizzat kendisi gelir kaybını sınırlayabilmekte, hatta; özellikle de tarife dışı engellerin kesilmesi durumunda – ki bunların eliminasyonu gelirleri arttırmaktadır –büyümenin ve ithalatın teşvik etmesi kapsamında net geliri arttırabilmektedir.

Fakat gelir telafisi, daha derin tarife reformu ile birlikte vergi tabanlarının genişletilmesi, muafiyetlerin tasfiyesi, oran yapılarının basitleştirilmesi ve gelir yönetiminin geliştirilmesi için birkaç yıl boyunca münhasır ve sürekli bir çaba da gerektirmektedir. Bu bağlamda; yurtiçi tüketim vergi sisteminin tüketim vergileri ve özellikle de basit – geniş tabanlı bir KDV aracılığıyla kuvvetlendirilmesi can alıcı bir rol oynayabilmekte ve gelir vergisi tahsilatının geliştirilmesi de hasılat telafisine önemli bir katkı yapabilmektedir.

Serbestleştirme rotasının kolaylaştırılması⁸

Gelişmekte olan ülkeler her ne kadar kendilerinin ve diğer ülkelerin ticaret serbestleştirmelerinden daha uzun dönemde kazançlı çıkmaya katlansalar da, bazıları başlangıçta adaptasyon maliyetlerine maruz kalabilmektedirler. Ayrıca bu ülkelerin, patentlerin – diğer entelektüel mülkiyet haklarının izlenmesi ve korunmasının garantiye alınması için sistemler kurulması; meyve – sebze ihracatlarının buharla dezenfektasyonu gibi sınırlayıcı hıfzısıhha standartları; uluslararası standardizasyon kurallarıyla uyumlu ürünlerin belgelenmesi, gümrük prosedürlerinin modernizasyonu gibi bazı yükümlülükleri yerine getirme bağlamında zorlukları olabilmekte ve pazarlarını sınır ötesi finansal hizmetlere açmaları da yurtiçi düzenleyici ve denetleyici kapasitelerine baskı yapabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerin kendilerinden daha zengin ticaret ortakları onlara en külfetli mükellefiyetlerden bazılarının karşılanmasında yardımcı olabilir veya onları aydınlatabilirken; uluslararası finansal kuruluşlar ve donörler de bu ülkelere “ticaret için yardım” – adaptasyon maliyetlerinin hafifletilmesi için kapasite inşası ve kurumsal reform ve malî destekli teknik yardım – sağlayabilirler.

Teknik destek. Ağustos 2004 Doha Görüşmelerinin “Çerçeve Antlaşması”, IMF ve diğer uluslararası kuruluşlara ticaretin kolaylaştırılması için teknik destek sağlamaları çağrısında bulunmuştur. IMF gümrük yönetiminin modernizasyonu ve tarife reformu alanlarında destek

⁸ Bu bölüm, diğerlerinin yanında, Aaaditya Mattoo and Arwind Subramanian, 2004, “The WTO and the Poorest Countries: The Stark Reality,” IMF Working Paper 04/81, www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp0481.pdf; IMF Policy Development and Review Department, 2004, “Fund Support for Trade-Related Balance of Payment Adjustment,” www.imf.org/external/pubs/np/pdr/tim/2004/eng/022704.htm; and IMF and World Bank staff, Doha Development Agenda and A id For Trade,” www.imf.org/external/np/pp/eng/2005/091905.htm.

sağlamaktadır. IMF'nin gümrük yönetimindeki teknik desteği doğası gereği stratejiktir; spesifik konularda destek sağlayan diğer donörlerle birlikte reform ve gözetimin sürdürülmesi için ayrıntılı destekleyici çerçeveyi sağlamayı hedeflemiştir. Ticaret politikasındaki teknik destek, tarife indirimlerinden gelen ticaret gelirleri kaybını telafi etmek için ülkelere yurtiçinde vergi toplanmasının kuvvetlendirilmesinde yardım etmek amacıyla genellikle tek başına tarifelerden ziyade daha geniş bir vergi odağına sahiptir. IMF, ülkelere erken ve aktiflik yandaşı bir tarzda yardım etmek amacıyla, Doha Görüşmeleri için muhtemel senaryolar altında fakir ülkelerdeki tarife indirimlerinin mali etkisini son yıllarda yapılmış olan çalışmalar üzerinde inşa ederek incelemektedir.

IMF, diğer uluslararası ortaklarla birlikte fakirliğin azaltılması, ticaret bağlantılı teknik destek ve kapasite inşası stratejilerinin parçası olarak ticaret rejimlerinin reformunun teşvik edilmesi müşterek çabası ile meşgul olmuştur. Bu gündemin özünü; ikili donörlerin ve gelişmekte olan ülkelerin katılımıyla, altı kuruluşun müşterek bir çabası olan (IMF, Uluslararası Ticaret Merkezi – International Trade Center, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı – United Nations Conference on Trade and Development, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı – United Nations Development Programme, Dünya Bankası – World Bank ve Dünya Ticaret Örgütü – WTO, ki başkandır) IMF'nin Entegre Edilmiş Çerçeve (Integrated Framework – IF) teşkil etmiştir. IF, genellikle Dünya Bankası'nın liderliğinde, IMF'nin ve diğer kuruluşların katkılarıyla hazırlanan Tanısal Ticaret Entegrasyonu Çalışmaları (Diagnostic Trade Integration Studies – Tipik Ticari Zorluklar başlığına bakınız) hazırlığını koordine etmektedir.

Çalışmalar politika ve destek önceliklerini (“hareket matrisi”) ulusal kalkınma ve fakirliğin azaltılması stratejilerine entegre edilmeleri amacıyla hükümet, özel sektör ve sivil toplumu içeren ulusal seminerlerde gözden geçirilmek suretiyle saptanmaktadır. Hareket matrisleri finanse edilmeleri için uygun olarak donörlere sunulmakla birlikte; IF'in hızlı tamamlanma gerektiren kapasite inşası projeleri için küçük bir kendi finanse etme kapasitesi de bulunmaktadır.

Tipik Ticari Zorluklar

Tanısal Ticaret Entegrasyonu Çalışmaları (DTIS), en fakir kalkınmakta olan ülkelerin hem ihracatlarını hem de ithalatlarını genişletmeye çabalarken yüz yüze kaldıkları birkaç iç ve dış sıkıntı teşhis etmiştir. Örneğin; döviz kurunun aşırı değerlenmesi, yüksek ulaşım, elektrik ve su maliyetleri veya elverişsiz yollar, liman olanakları ve dağıtım yavaşlatan verimsiz gümrük prosedürleri gibi nedenlerden dolayı bir ülkenin ihracatları rekabetçi olmayabilmektedir. Üreticiler, kısıtlanan finansman erişimi veya yüksek faiz oranları yüzünden yeni ihracatlar başlatmaya veya arzın genişletilmesi için yatırım yapmaya muktedir olamayabilmektedirler. Ticaretin genişlemesini engelleyen diğer dâhili sıkıntılar; kambiyo kontrolleri, ithalatlardaki ve vergilerdeki ilave yükler (sürşarjlar), bazı ihracatlardaki kotalar, ülkeye dönüş koşulları, tarife istisnaları, tarife dağılımı, ara mallardaki yüksek tarifeler, gümrük yönetimindeki rüşvetçilik, limanlardaki gecikmeler, gayri şeffaf veya yetersiz yasal – adli yapılar ve hantal gümrük – vergi düzenlemeleri gibi kurumsal ve idari zayıflıkları içermektedir.

Harici sıkıntılar, OECD pazarlarında gelişmekte olan ülkelere tarımsal ürünlerde yüksek tarifeleri – ampirik kanıt göstermektedir ki tarifelerin sübvansiyonlardan daha negatif etkileri vardır – ve tercihlerin erozyonunu kapsamaktadır. Tekstilde ve giyimde kotaların kaldırılmasının, özellikle de Çin gibi düşük maliyetli üreticilerle rekabet etmeye muktedir olmayan bu tür ürünlerin ihracatçısı ülkelerin canını yakması kuvvetle muhtemeldir. Gelişmekte olan pek çok ülkenin de sanayileşmiş ülkeler tarafından dayatılan menşe ülke kurallarına, hıfzısıhha ve bitki sağlığı standartlarına uymada problemleri olabilmektedir.

Örneğin; Kamboçya'nın DTIS'i, gümrük prosedürlerindeki eksiklikleri ticaret rekabet yeteneğini etkileyen faktörlerden biri olarak teşhis etmiştir ve Kamboçya'nın Fakirliğin Azaltılması Stratejisi Bildirisi (Cambodian Poverty Reduction Strategy Paper) – düşük gelirli ülkelerin IMF ve Dünya Bankası'nın Ağır Borçlu Fakir Ülkeler (Heavily Indebted Poor Countries – HIPC) Girişimi altında borç yardımı için seçilmeye layık olmalarına binaen tanzim etmeleri gereken bir doküman – gümrük kliringi zamanlamasının ve maliyetinin azaltılması için tedbirleri içermektedir. Kamboçya yetkilileri, tarife rejiminin basitleştirilmesi, komşu ülkelerle gümrüklerin ve ticaretin kolaylaştırılması prosedürlerinin uyumlulaştırılması ve hudut

denetlemeleri için idari sorumlulukların rasyonel hale getirilmesi taahhüdü altına girmişlerdir. Kamboçya yetkilileri, gümrük yetkililerini daha sorumlu hale getirmek amacıyla ücret ve istihdam reformlarının girişmekte ve rüşveti engelleyici mevzuatı ile etik kurallarını güçlendirmektedir. Anılanlar ayrıca; ihracatlarını çeşitlendirmekte ve mikro finansman, eğitim programları – altyapı yatırımları sağlamak suretiyle yeni ihracat endüstrilerinin kuruluşunu ve büyümesini teşvik etmektedir.

Ele alınan tüm ülkelerin, ticaretin geliştirilmesi ve serbestleştirilmesinin fakirlik üzerinde sahip olması muhtemel etkisinin analizi hakkında daha fazla çalışma yapılmasına ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ülkeler ayrıca; güvenlik ağlarını yerleştirmeye ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin Kamboçya, üreticilerin kayıplarını minimize etmek amacıyla, pirinç üzerindeki ithalat tarifelerinin azaltılmasının kademe kademe aşamalandırılması için planlar hazırlayacaktır.

Ticaret Entegrasyonu Mekanizması. IMF, ticaret tercihlerinin aşınması veya WTO'nun Tekstil ve Giyim Antlaşması altındaki kotaların 2005'te sona ermesi örneklerindeki gibi, diğer ülkelerin ticaret serbestleştirmesinden dolayı ihracat kazançlarında geçici açıklar yaşayan ülkelere yardım etmek için 2004 yılında kendi Ticaret Entegrasyonu Mekanizması (Trade Integration Mechanism–TIM)'ni tanıtmıştır. Sanayileşmiş ülkelerdeki tarımsal sübvansiyonların azaltılmasının bir sonucu olarak gıda ithalatlarında daha yüksek faturalar tarafından neden olunan ödemeler dengesi problemlerine katlanmaları durumunda, IMF'nin üyeleri de TIM altında mali destek alabilmektedirler. Bu tür ödemeler dengesi problemlerinin pek çok ülke için küçük olması veya sonuç itibarıyla daha açık ticaretin pozitif etkileriyle dengelenmesinin muhtemel olması durumunda, bunlar bazı ülkeler için kısa vadede anlamlı olabilmektedir. 2004 ve 2005'te TIM altında finansal destek alan ilk iki ülke sırasıyla Bangladeş ve Dominik Cumhuriyeti olmuştur. Ticaret bağlantılı finansal destek, diğer mevcut IMF borç verme olanakları aracılığıyla da sağlanabilmektedir.

Ticaret Kolaylaştırması İnisyatifi. Dünya Bankası, ülkelerin ticaret entegrasyonunun avantajlarını elde etmeleri için bu girişim altında hem analitik çalışmasını hem de verdiği kredileri yükseltmiştir. Yeni krediler; limanlara, yollara ve diğer gerekli altyapı yatırımlarına olduğu kadar gümrük prosedürleri ve diğer ticaret bağlantılı kurumların reformu için de

kullanılabilecektir. Dünya Bankası, işçilerini yeniden eğitme ve ihracata dayalı faaliyetlere uyum sağlarken gelirlerini muhafaza etmelerine yardımcı olmak için ödeme yapma gibi ülkelerin uluslararası rekabet yeteneklerini arttırma çabalarını desteklemektedir. Dünya Bankası ayrıca; Ulaşım ve Ticaret için Global Ticaret Kolaylaştırma Ortaklığı (Global Trade Facilitation Partnership for Transportation and Trade) da tesis etmektedir.

Ticaret İçin Yardımın Genişletilmesi. 2005'te, IMF ve Dünya Bankası'na üye ülkeleri temsil eden bir danışma kurulu Kalkınma Komitesi (Development Committee), açık ticaretten faydalanmalarını engelleyebilecek altyapısal ve diğer tedarik kısıtlamalarının üstesinden gelmede ve uyum maliyetlerini azaltmada – yöneltmede fakir ülkelere desteği arttırmak için teklifler onaylamıştır.

Tekliflerden biri, çok yıllık, önceden bildirilebilir bir beş yıllık bir başlangıç dönemi boyunca 200 – 400 milyon ABD Doları civarında finansman sağlanmasını içermek suretiyle Entegre Edilmiş Çerçeve (Integrated Framework) 'nin büyütülmesidir. Bir diğeri, ticaret için bölgesel ve ülkeler arası yardım için tevcih edilen mevcut mekanizmaların yeterliliğinin incelenmesidir. Bir üçüncüsü; adaptasyon ihtiyaçları bulunan ülkelere analiz, tavsiye ve gerekli olduğunda finansal destek sağlamak suretiyle yardım için IMF ve Dünya Bankası'na kesin bir sorumluluk yüklemektir. Entegre Edilmiş Çerçeve'nin büyütülmesi teklifi, en az kalkınmış ülkelerin ve donör ülkelerin özel görev birliğince incelenmekte olup, önerilen organizasyonel ve idarî reformlar hakkında Nisan 2006'da rapor verilecektir. WTO'nun Aralık 2005 Hong Kong Bakanlar Toplantısı, ticaret için yardımın işletilebileceği yolların belirlenmesini ve arttırılmış finansman seviyelerini garanti altına alacak finansman mekanizmalarının belirlenmesini amaçlayan bir çalışma programı tesis etmiştir.

Ticaret Serbestleştirilmesi Neden Önemlidir?

Ticaret; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyüme için aynı şekilde bir itici güçtür. Bu nedenle ticaret müzakereleri kapsamında Doha Görüşmeleri – başarılı olması durumunda – en fakir ülkelerin kalkınması için güçlü bir araç olabilmekte, onlara gelirleri ile

yaşam standartlarını yükseltme ve BM Milenyum Kalkınma Hedefleri'ni başarma şansı sağlamaktadır.

Zengin ülkeler, kısa dönemli adaptasyon maliyetleri, arz yönü kısıtlamaları veya diğer faktörlerden dolayı da olsa, fakir ülkelere dünya ticaret sistemine tam entegre olmaları esnasında sahip olabilecekleri problemlerde ticaret sınırlamalarını elimine ederek ve finansal – teknik destek sağlamak suretiyle serbest ticaretin teşvikindeki rollerini oynamalıdır. Orta gelirli ülkeler, sadece kendi vatandaşlarını değil; fakat gelişmekte olan diğer ülkeleri etkileyen tarifeleri azaltmalıdır ve en fakir ülkeler, ticaret için daha fazla yardım almaları ve bazı WTO kurallarını uygulamak için zaman kazanacak olmaları durumunda dahi, kendi ticaret rejimlerini ıslah etmeli ve çok taraflı ticaret serbestleştirmesinin faydalarını elde etmek için idarelerini ve kurumlarını geliştirmelidirler.

Ticaret müzakereleri kapsamındaki Doha Görüşmeleri'nin başarısının sorumluluğu, tek başına zengin ülkelere bağlanamaz. Hakikaten de gelişmekte olan ülkeler, WTO'da izah edildiği üzere, geleceklerinin şekillendirilmesinde önde gelen rollerini kendileri oynayacaklardır. Doha Görüşmeleri'nin tatminkâr bir sonuca götürülmesi, tüm ülkelere kararlı politik önderlik gerektirecektir.

Bu çalışma; telif hakları Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund– IMF)'na ait olan A.Caminis, (Series editor, IMF External Relations Department), Integrating Poor Countries into the World Trade System” (ISBN 1–58906–445–3 ISSN 1020–5098), IMF Economic Issues–37, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/issues/issues/37/ei37pdf>, 2006, isimli makalenin gerekli izinler alınarak tercüme edilmesi suretiyle gerçekleştirilmiştir. Uluslararası Para Fonu, tercümenin doğruluğundan sorumlu değildir.